

امَلَّتْكَ اللهُ أَيُّهَا افغانستانيان

وزارت ارشاد، حج و اوقاف
ریاست عمومی ارشاد و انسجام مساجد
موضوع خطابت روز جمعه و تقریر و بیان
تحریر شده که به تمام خطباء مرکز و ولایات
به هر دو زبان ملی کشور (دري و پشتو) ارسال میگردد

۱۲/ ذی الحجه/ ۱۴۴۷ هـ، ق مطابق ۸/ جوزا/ ۱۴۰۵ هـ، ش

تعیین و وضاحت چهار ماه معزز و بیان فضیلت آن ها

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله حمداً كثيراً طيباً مباركاً فيه، نحمده سبحانه وتعالى على نعمة الأمن والإيمان، والسلامة والإسلام، والهداية والاستقامة، ونسأل الله عزَّ وجلَّ المزيد من فضله، والعظيم الجليل من نعمه، ونُصَلِّي ونُسَلِّم على خير الانام، نبينا محمد، وعلى آله وصحابه ومن اتبع هداه، وعلى من سار واقتفى واهتدى بهداه عليه الصلاة والسلام.

أما بعد: فقد قال الله سبحانه وتعالى: (إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ) التوبة: (۳۶)

مسلمانان عزتمند و حاضرین محترم!

السلام عليكم ورحمت الله وبركاته!

مسلمانان عزیز! همان گونه که الله جل جلاله در میان شبها، برخی شبها را برتر آفریده است؛ مانند شب لیلۃ القدر، ده شب نخست ذوالحجه و شبهای ماه محرم، و در میان روزها نیز برخی روزها را برتر قرار داده است؛ مانند ده روز نخست محرم الحرام، ده روز نخست ذوالحجه و دهه آخر رمضان المبارک، همچنین در میان دوازده ماه سال نیز ماههای با عظمتی را قرار داده است که چهار ماه می باشند. شبها و روزها، ماهها و سالها را الله جل جلاله برای خدمت به انسان و تنظیم زندگی مسلمان و ادای عبادات آفریده است؛ بنابراین بر ما انسانها لازم است که قدر و حرمت روزها و شبها، ماهها و سالهای الهی را بدانیم. یکی از موضوعات قرآن کریم، بیان فضیلت ماههای حرام و برتری آنها بر دیگر ماهها است. همان گونه که مشرکان جزیره العرب در عبادت و بندگی الله تعالی تغییر و تبدیل آورده بودند، در ماههای الهی نیز تغییر و تبدیل ایجاد کرده بودند. الله تعالی به خورشید فرمان داده است که در مدارهای خود حرکت کند و در زمان تعیین شده از سوی الله تعالی طلوع و در زمان تعیین شده غروب نماید؛ زیرا از طلوع و غروب تو، شب و روز پدید می آید. همچنان الله تعالی به ماه فرمان داده است که در مدار خود حرکت کند و در وقت معین طلوع نماید؛ زیرا از طلوع و غروب تو، ماهها و سالها به وجود می آید.

الله جل جلاله دوازده ماه را آفریده است که یک سال را تشکیل می دهند و در میان این دوازده ماه، چهار ماه آن دارای حرمت و عظمت اند. این نیز از تعظیم الله جل جلاله است که انسان احترام، قدر و حرمت چیزی را نگه دارد که الله جل جلاله فضیلت آن را بیان کرده و برای آن مقام و منزلت ویژه قرار داده است؛ مانند تعظیم و احترام چهار ماه حرام. الله تعالی زشتی و نکوهش کسانی را بیان کرده است که حرمت و احترام ماه‌های حرام الهی را رعایت نمی کردند و از پیش خود در آن تقدیم و تأخیر به وجود می آوردند. آنان در این ماه‌های حرام که الله تعالی جنگ و قتال را در آن‌ها منع کرده بود، از پیش خود تغییراتی ایجاد می کردند؛ و این در حقیقت تغییر در احکام الله تعالی و دادن حق تشریح به خودشان بود.

الله جل جلاله درباره ماه‌ها فرموده است: **إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللَّهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ** (التوبة (۳۶))

ترجمه: یقیناً شمار ماه‌ها نزد الله، در کتابش، از روزی که آسمان و زمین را آفرید، دوازده ماه است که از آن جمله چهار ماه حرام قابل احترام و بزرگداشت است، دین راست و درست همین است؛ پس در آنها چهار ماه حرام به وسیله جنگ به خویش ظلم نکنید و با مشرکان بجنگید قسمیکه آنها همه به همکاری یک دیگر با شما می‌جنگند و بدانید که الله با پرهیزگاران است.

در حدیث شریف، تعیین و توضیح چهار ماه حرام به این صورت ذکر شده است: از ابو بکره رضی الله عنه روایت است که رسول الله ﷺ فرمودند: **إِنَّ الزَّمَانَ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ السَّنَةَ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ ثَلَاثُ مَتَوَالِيَاتٍ ذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمَحْرَمِ وَرَجَبٌ مَضْرُوبٌ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشَعْبَانَ**. متفق علیه.

ترجمه: همانا زمان به حالت اصلی خود بازگشته است؛ یعنی تقدیم و تأخیرهایی که در زمان جاهلیت انجام می شد از میان رفت و زمان به همان وضعیتی برگشت که الله تعالی آسمان‌ها و زمین را آفرید. سال دوازده ماه است که از میان آن‌ها چهار ماه، دارای حرمت و عزت اند. سه ماه آن پی‌درپی و متصل اند: ذوالقعدة، ذوالحجه و محرم الحرام، و ماه دیگر رجب است؛ همان رجب قبيله مُضَر. که میان جمادی الآخر و شعبان قرار دارد. توضیح: در حدیث شریف فوق ذکر شد که سه ماه از ماه‌های حرام به صورت پیوسته و پشت سر هم می آیند؛ مانند ذوالقعدة، و این ماه را از آن جهت ذوالقعدة می گویند که مشرکان در این ماه از جنگ و قتال دست می کشیدند. پس از آن ماه ذوالحجه می آید و آن را ذوالحجه می نامند؛ زیرا در این ماه حج انجام می دادند. سپس ماه محرم به صورت پیوسته می آید و این ماه را محرم نامیدند؛ چون مردم در این ماه پس از حج، با امنیت و احترام به خانه‌های خود بازمی گشتند. و یک ماه دیگر به طور جداگانه دارای حرمت قرار داده شد که آن ماه رجب المرجب است.

این ماه در زمان جاهلیت به خاطر ادای عمره، محترم و حرام گردانیده شده بود. درباره این که کدام ماه، رجب المرجب است، در زمان جاهلیت دو دیدگاه وجود داشت: یک عقیده مربوط به قبيله ربیعیه بود و دیگری مربوط به قبيله مُضَر. قبيله ربیعیه می گفتند که رجب، ماهی است که میان شعبان و شوال قرار دارد؛ یعنی آنان ماه رمضان را رجب المرجب می نامیدند

اما عقیده قبیله مُضَر- این بود که رجب المرجب همان ماهی است که میان جمادی الأولى و شعبان قرار دارد. هنگامی که اسلام آمد، دین مبارک اسلام نظر قبیله مُضَر را تأیید کرد.

ماه رجب المرجب در وسط سال، ماهی محترم و حرام قرار داده شد تا مردم مناطق دوردست جزیره العرب بتوانند برای زیارت بیت الله و ادای عمره سفر کنند و دوباره با امنیت به خانه‌های خود بازگردند. تفسیر ابن کثیر / دار طيبة (۱۴۸ / ۴)

در روایت دیگری، رجب المرجب به عنوان نخستین ماه از چهار ماه حرام ذکر شده است: عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: نَزَلَتْ هَذِهِ السُّورَةُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمِنَى، وَهُوَ فِي أَوْسَطِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ فِي حَجَّةِ الْوُدَاعِ {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ... أَهْيَأَ النَّاسُ إِنَّ الزَّمَانَ قَدْ اسْتَدَارَ كَهَيْئَتِهِ يَوْمَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ، وَإِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللَّهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرْمٌ: رَجَبٌ مُضَرَ الَّذِي بَيْنَ جُمَادَى وَشُعْبَانَ وَذُو الْقَعْدَةِ وَذُو الْحِجَّةِ وَالْمُحَرَّمِ}. مسند البزار (۲۹۸ / ۱۲)

ترجمه: از عبدالله بن عمر رضی الله عنه روایت است که گفت: سوره {إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ} بر رسول الله صلی الله علیه وسلم نازل شد، در حالی که آن حضرت در منا و در میانه روزهای ایام تشریق، در حجة الوداع حضور داشتند ...

(و رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند:) ای مردم! همانا زمان به حالت اصلی خود بازگشته است و تغییراتی که مشرکان در آن ایجاد کرده بودند از میان رفت. زمان به همان صورتی شد که الله تعالی آسمان‌ها و زمین را آفریده بود. و همانا شمار ماه‌ها نزد الله تعالی دوازده ماه است که از میان آن‌ها چهار ماه، دارای حرمت‌اند: رجب قبیله مُضَر که میان جمادی و شعبان قرار دارد، و ذوالقعدة، ذوالحجه و محرم الحرام. التفسیر من سنن سعید بن منصور - مخرجا (۲۴۹ / ۵)

اعراب در دوران جاهلیت نیز این چهار ماه را محترم می‌شمردند و جنگ را در این ماه‌ها حرام می‌دانستند، تا جایی که اگر کسی با قاتل پدرش روبه‌رو می‌شد، هیچ زیان و آسیبی به او نمی‌رساند. تفسیر ابن کثیر (۴۱۳ / ۱) اما هرگاه می‌خواستند در ماهی جنگ کنند، در زمان جاهلیت برخی ماه‌ها را عقب و برخی را جلو می‌کردند. گاهی در یک سال، ماه حرامی را برای خود حلال می‌دانستند و به جای ماه حرام، ماه دیگری را محترم و حرام قرار می‌دادند و با این حيله، جنگ در ماه حرام را برای خود جایز می‌شمردند. و زمانی که قصد جنگ نداشتند، آن چهار ماه را به حالت اصلی خود باقی می‌گذاشتند. الله تعالی این کار آنان، این حيله ناپسند و این که برای خود حق تشریح قائل می‌شدند را سخت نکوهش کرده و فرموده است: **إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِّئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زَيْنَ لَهُمْ سُوءَ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ (التوبة: ۳۷)**

ترجمه: جز این نیست که تأخیر نمودن ماه‌های حرام و بی جا کردن آن فزونی در کفر است که کافران به سبب آن گمراه ساخته میشوند چونکه جنگ در آن را یکسال حلال می‌شمارند و یک سال دیگر آنرا حرام قرار میدهند تا شمار ماه‌هایی که الله جنگ را در آن حرام قرار داده است موافق سازند، پس در نتیجه چیزی را که الله حرام گردانیده است بر خود حلال گردانند، درحقیقت اعمال بدشان برای آنها مزین شده است. والله قوم کافر را هدایت نمی‌کند.

این چهار ماه حرام در نزد الله جل جلاله دارای مقام و مرتبه بسیار بزرگی هستند و نزد الله تعالی فضیلت عظیمی دارند.

به همین دلیل، این چهار ماه در تمام ادیان آسمانی، ماه‌های محترم و با عظمت شمرده شده‌اند.

فضیلت و مرتبه این چهار ماه حرام به اندازه‌ای بزرگ است که الله تعالی درباره آن‌ها می‌فرماید: (ذَلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ)؛ یعنی این چهار ماه، دین کامل و استوار است. و ضمیر (ذَلِك) نزد برخی مفسران به همین چهار ماه حرام برمی‌گردد؛ زیرا ذکر این چهار ماه به آن نزدیک‌تر است. در این آیت مبارک، مراد از «دین»، همان نظام الهی است که مردم بر اساس قوانین آن عمل می‌کنند. التحریر والتنویر (۶/ ۳۵۲)

و تعظیم این چهار ماه، در حقیقت تعظیم شعائر الله است. الله جل جلاله فرموده است: (ذَلِكَ وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ) الحج (۳۲)

ترجمه: و هر کس شعائر الله را بزرگ بدارد، بی‌گمان این کار از تقوای دل‌ها است. در این چهار ماه حرام، به‌ویژه ظلم بر خویشتن و ظلم بر مسلمان دیگر، شدیداً حرام و ناپسند است. در این چهار ماه، عذاب گناه بیشتر و پاداش نیکی‌ها افزون‌تر است. الله تعالی فرموده است: (فَلَا تَظْلَمُوا فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ) (ترجمه: پس در این ماه‌ها بر خود ظلم نکنید. ظلم بر خود یعنی گناه کردن و مرتکب جرم شدن؛ زیرا کیفر گناه و جرم به خود انسان بازمی‌گردد. و نیز در اسلام، ظلم بر برادر مسلمان، تجاوز به او و بی‌انصافی در حق او، چنان است که گویا انسان بر نفس خویش ظلم و تعدی کرده باشد. حضرت عبدالله بن عباس رضی الله عنه در تفسیر این آیت (فلا تظلموا فیهن أنفسکم) می‌فرماید: ثم خص من ذلك أربعة أشهر فجعلهن حُرماً، وعظّم حُرّماتهن، وجعل الذنب فيهن أعظم، والعمل الصالح والأجر أعظم). تفسیر الطبري (۱۴/ ۲۳۸)

ترجمه: سپس الله تعالی از میان این دوازده ماه، چهار ماه را مخصوص گردانید و آن‌ها را حرام قرار داد و حرمت و عظمت آن‌ها را بسیار بزرگ ساخت و گناه در این چهار ماه را بزرگ‌تر قرار داد و پاداش عمل صالح را نیز بیشتر و عظیم‌تر گردانید. عن قتادة: أما قوله: (فلا تظلموا فيهن أنفسكم)، فإن الظلم في الأشهر الحرم أعظم خطيئةً ووزراً، من الظلم فيما سواها، وإن كان الظلم على كل حال عظيماً، ولكن الله يعظّم من أمره ما شاء. وقال: إن الله اصطفى صفائاً من خلقه، اصطفى من الملائكة رسلاً ومن الناس رسلاً واصطفى من الكلام ذكره، واصطفى من الأرض المساجد، واصطفى من الشهور رمضان والأشهر الحرم، واصطفى من الأيام يوم الجمعة، واصطفى من الليالي ليلة القدر، فعظّموا ما عظم الله). تفسیر الطبري (۱۴/ ۲۳۹)

ترجمه: امام قتاده رحمه الله در تفسیر این آیت (فلا تظلموا فیهن أنفسکم) می‌فرماید: بی‌گمان ظلم در ماه‌های حرام، از نظر گناه و بار معصیت، بزرگ‌تر از ظلم در دیگر ماه‌ها است؛ اگرچه ظلم در هر حال گناه بزرگی است، اما الله تعالی هرچه را بخواهد بزرگ و با عظمت قرار می‌دهد. و سپس می‌فرماید: الله تعالی از میان مخلوقات خود، برخی را برگزیده است؛ از میان فرشتگان، فرشتگان حامل رسالت را برگزید و از میان انسان‌ها، پیامبران را انتخاب کرد. از میان سخنان، ذکر خود را برگزید و از روی زمین، مساجد را انتخاب نمود. از میان ماه‌ها، رمضان المبارک و چهار ماه حرام را برگزید و از میان روزها، روز جمعه را و از میان شب‌ها، شب قدر را انتخاب کرد.

پس شما نیز آنچه را که الله تعالی بزرگ قرار داده است، بزرگ و محترم بشمارید. در شریعت اسلامی، این یک اصل است که کیفر گناه با توجه به زمان و مکان، سنگین تر می شود و همچنین پاداش اعمال صالح نیز با توجه به زمان و مکان افزایش می یابد. کسی که در ماه های حرام یا در وقت استجابت دعا مرتکب گناه شود، مجازات او شدیدتر و سنگین تر است. همچنین کسی که در حرمین شریفین یا در مسجد گناه کند، گناه او سنگین تر و بیشتر از کسی است که در مکان های عادی مرتکب گناه می شود. و همان گونه، کسی که در حرمین شریفین عبادت کند یا در ماه های حرام عبادت انجام دهد، پاداش او افزون تر و چند برابر خواهد بود. التحریر والتنویر (۱۸۶/ ۱۰)

و دیگر اینکه این چهار ماه حرام، فصل عبادت های فراوان است و در این ماه ها، روزهای بسیار برتر و بافضیلتی وجود دارد. ماه رجب المرجب، ماه آمادگی برای رمضان المبارک است. امام ابن رجب رحمه الله می فرماید: شهر رجب مفتاح أشهر الخیر والبركة لطائف المعارف لابن رجب، ص ۱۲۱. ترجمه: ماه رجب، کلید ماه های خیر و برکت است.

امام ابوبکر الوراق رحمه الله می فرماید: شهر رجب شهر للزرع، وشعبان شهر السقي للزرع، ورمضان شهر حصاد الزرع لطائف المعارف لابن رجب، ص ۱۲۱.

ترجمه: ماه رجب، ماه کشت است و ماه شعبان، ماه آبیاری کشت، و رمضان، ماه برداشت محصول است. و در ماه های ذوالقعدة و ذوالحجه، مسلمانان رکن پنجم اسلام و عبادت بزرگ حج را ادا می کنند؛ چنان که الله تعالی فرموده است: **الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ** البقرة (۱۹۷): و در این چهار ماه حرام، آن ده روزی وجود دارد که الله تعالی به آن ها سوگند یاد کرده و فرموده است: **وَالْفَجْرِ وَلَيَالٍ عَشْرٍ** الفجر (۱-۲): امام مسروق رحمه الله می فرماید: این روزها، بافضیلت ترین روزهای سال هستند. رسول الله صلی الله علیه وسلم، عمل صالح در این ده روز را حتی برتر از جهاد در راه الله دانسته اند. نبی علیه السلام فرمودند: **مَا مِنْ أَيَّامٍ الْعَمَلُ الصَّالِحِ فِيهِنَّ أَحَبُّ إِلَى اللَّهِ مِنْ هَذِهِ الْأَيَّامِ الْعَشْرِ**، فَقَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه وسلم: **«وَلَا الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ، إِلَّا رَجُلٌ خَرَجَ بِنَفْسِهِ وَمَالِهِ فَلَمْ يَرْجِعْ مِنْ ذَلِكَ بِشَيْءٍ»**. سنن أبي داود (۲/۳۰۱)

ترجمه: هیچ روزی نیست که عمل صالح در آن نزد الله تعالی محبوب تر از عمل صالح در این ده روز باشد. صحابه کرام عرض کردند: ای رسول الله! آیا حتی جهاد در راه الله نیز از اعمال این روزها برتر نیست؟ رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: حتی جهاد در راه الله نیز برتر نیست؛ مگر مردی که با جان و مال خود در راه الله خارج شود و چیزی از آن را بازنگرداند. در این چهار ماه حرام، روز عرفه وجود دارد که مطلقاً برترین و بافضیلت ترین روزها است.

رسول الله صلى الله عليه وسلم اصحاب خود را در این ماهها به گرفتن روزه امر می کردند. رسول الله صلى الله عليه وسلم به پدر یا عموی مُجِيبَةُ الْبَاهِلِيَّةِ فرمودند: «صُمْ مِنَ الْحُرْمِ وَاتْرُكْ صُمْ مِنَ الْحُرْمِ وَاتْرُكْ». سنن أبي داود (۲/۲۹۸)

ترجمه: در ماههای حرام روزه بگیر، سپس آن را ترک کن؛ در ماههای حرام روزه بگیر، سپس ترک کن. رسول الله صلى الله عليه وسلم چهار عمره انجام دادند و هر چهار عمره را در ماههای حرام ادا کردند. در این چهار ماه حرام، ده روز نخست محرم نیز وجود دارد و همچنین روز عاشورا در این ماهها قرار دارد که روزه عاشورا، گناهان سال گذشته را پاک می کند. در این چهار ماه حرام، روز قربانی و ایام تشریق نیز قرار دارند که از برترین روزهای دنیا هستند.

در حدیث شریف آمده است که رسول الله صلى الله عليه وسلم فرمودند: «إِنَّ أَكْبَرَ الْأَيَّامِ عِنْدَ اللَّهِ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَوْمُ النَّحْرِ يَوْمُ الْقَرِّ». سنن أبي داود (۲/۸۲)

ترجمه: بی گمان بزرگترین روز نزد الله تبارک و تعالی، روز قربانی است و پس از آن، روز دوم عید می باشد.

وصلی الله وسلم علی نبینا محمد وعلی آله وصحبه وسلم
والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته